

А.Б. Немченко, доц., канд. екон. наук, Т.Б. Немченко, доц., канд. філос. наук.
Кіровоградський національний технічний університет

До питання про управління розвитком малих підприємств в регіоні

В статті досліджується стан розвитку малих підприємств в Україні та основні напрямки покращення управління розвитком малим підприємництвом на регіональному рівні.
мали підприємства, мале підприємництво, управління розвитком малих підприємств

Відповідно до Концепції державної регіональної політики [1] розвиток малого підприємництва в Україні віднесено до пріоритетних завдань у сфері регіонального розвитку. На Всеукраїнській нараді з питань підприємництва [14] вказано на особливе місце розвитку малого бізнесу серед шляхів ефективного використання ресурсного потенціалу регіонального розвитку. На малі підприємства покладено завдання модифікації економічних та соціальних перетворень в Україні: мається на увазі забезпечення протягом найближчих років у структурах зазначеного сектору національної економіки зайнятості на рівні 25-30%, а з часом і до 55-60% дієздатного населення та виробництва до 25-50% внутрішнього валового продукту [14]. Тобто, завдання полягає в тому, щоб суттєво розширити роль і місце малого підприємництва в економічному процесі, розробити дієву систему заходів щодо його підтримки та підвищення життєдіяльності.

Відповідно до поставленого завдання державою на регіональному рівні вживалися певні об'єктивно-необхідні управлінські заходи щодо сприяння розвитку малих підприємств, а саме: створено законодавчу базу, діє державна програма підтримки підприємства, реалізуються інші законодавчі нормативні акти. Однак цих вжитих дій явно недостатньо, бо на сьогодні мале підприємництво в Україні поки що не проявило свої потенційні можливості відповідною мірою, а за останні роки практично не збільшуються підприємницькі ресурси і не реалізуються головні переваги цього сектору економіки.

З метою недопущення згортання розвитку малого бізнесу і, відповідно, загострення економічних проблем та посилення соціальної напруги в суспільстві виникає нагальна необхідність подальшого вивчення проблем управління розвитком малого підприємництва на всіх рівнях його функціонування, виявлення та усунення перешкод на шляху створення сприятливого правового, економічного та організаційного середовища, розробки пропозицій, спрямованих на удосконалення управління розвитком малих підприємств на регіональному рівні.

Аналітичний огляд останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що на сучасному етапі трансформаційних процесів суспільно-економічних відносин в Україні проблема розвитку малих підприємств залишається актуальною і питання про становлення, розвиток, функціонування, регулювання малого бізнесу на державному та регіональному рівнях є об'єктом уваги широкого кола науковців, державних службовців, політиків та менеджерів-практиків. Так, питанням сутності і практики малого підприємництва присвячена монографія Варналій З.С. [4]; сучасному стану та проблемам розвитку підприємств малого бізнесу – праці Баб'як М.Н. [3], Варналій З.

С., Павлюк А.П. [5], Краснова В.В., Жнякіна Б.А. [10]; питанням стійкості та компенсаційній можливості малого бізнесу – монографія Козаченко Г.В., Воронцова А.Е., Медяникова В.Ю., Назарова В.В. [9]; питання про підтримку малого бізнесу розвиваються в дослідженнях Вороніної Л. І. [6], Купченко І.М. [11]; проблеми управління та регулювання малого підприємництва розглядаються Акмаєвим А.І., Зайцевим С.І., Ульяницькою О.В. [17,18].

Незважаючи на те, що питанням становлення, розвитку, управління малих підприємств в Україні присвячено значне число публікацій, серед науковців, підприємців, фахівців органів виконавчої влади немає єдиної думки щодо шляхів найбільш ефективної реалізації факторів організаційного, морального, соціального, економічного і правового статусу малого бізнесу. Незавершене структурування суб'єктів малого бізнесу, існують різні підходи до оцінки ефективності роботи малих підприємств. До не розроблених питань, як і раніше, належать фінансово-кредитне забезпечення та регулювання діяльності малих підприємств. Окрім зазначеного, в опублікованих роботах недостатньо досліджені питання про стан та особливості розвитку малих підприємств в регіоні. Вимагають подальшого вивчення питання про виявлення та уточнення чинників негативного та позитивного впливу на динаміку розвитку малого бізнесу, його оптимальну структуру за сферами економічної діяльності в поєднанні з регіональним аспектом та інше.

Метою статті є: систематизація підходів до ролі малого підприємництва на рівні регіону; оцінка стану розвитку малого підприємництва в Україні в цілому та за регіонами в сучасних умовах; розробка рекомендацій щодо основних напрямків стимулювання розвитку підприємств малого бізнесу в регіоні.

Аналіз економічної природи малого підприємництва визначається двома обставинами: по-перше, воно об'єктивно існує і розвивається як певна цілісність, сектор економіки (національного, регіонального, місцевого рівнів); по-друге, воно є особливим типом підприємницької діяльності. Загально відомо, що підприємництво – багатопланове явище, яке можна характеризувати під різним кутом зору: економічним, правовим, психологічним, загальнодержавним, регіональним та ін.

Підприємництво за своєю сутністю – це самостійна систематична ініціативна діяльність на власний ризик з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, а також торгова діяльність з метою одержання прибутку. В структурі підприємництва невід'ємною складовою виокремлюється мале підприємництво як найбільш масова, динамічна, гнучка форма ділового життя.

Мале підприємництво є продуктом тривалого еволюційного розвитку товарного виробництва. Його зародження, становлення і розвиток – результат розвитку суспільного поділу праці, невідривно пов'язаного з виникненням приватної власності, індивідуального приватного інтересу. Нехтування проблемами малого підприємництва є великою помилкою, оскільки його вплив на економічне зростання є суттєвим.

Слід зазначити, що в українській суспільно-економічній практиці поняття „бізнес” і „підприємництво” (відповідно „малий бізнес” і „мале підприємництво”) не розмежовуються. Дотримуючись вітчизняної традиції, є сенс використовувати ці категорії як тотожні або взаємозамінні. В залежності від масштабів господарської діяльності підприємства розділяються на три категорії: малі, середні і великі підприємства. Деякі автори в своїх дослідженнях виокремлюють мікро-підприємства. Посилаючись на чинне законодавство, зокрема Господарський кодекс, який набрав чинності з 1 січня 2004 року, ми виходимо з того, що малі підприємства – це фірми, що мають менш як 50 найманих працівників [2].

Щодо внутрішньої структури поняття „мале підприємництво”, то тут слід констатувати факт відсутності визначеності цієї категорії на рівні чинного законодавства. Науковці ж в цьому питанні займають такі позиції: одні – ототожнюють поняття „мале підприємництво”, „малий бізнес”, „малі підприємства” [3,4,5]; другі – до „малого підприємництва” включають малі підприємства та фізичні особи [6]; треті – малі підприємства, фізичні особи та середні підприємства з чисельністю працюючих до 250 осіб, посилаючись на зарубіжний досвід та на схожі закономірності розвитку [7]. Ми приєднуємося до позиції перших.

На мале підприємництво покладаються важливі за суспільним значенням завдання: забезпечення розвитку регіону та вирішення ряду регіональних проблем. У цьому контексті стає необхідним подальше дослідження, узагальнення та чітке окреслення ролі малих підприємств у функціонуванні регіонального ринкового механізму. Відправною посилкою в цьому є загальновідома теза про те, що місце і роль малого підприємництва визначається його функціями та реальним внеском у розвиток суспільного виробництва.

Щодо функцій малого підприємництва в регіональних економічних системах слід відзначити наступне: практично всі сучасні теорії регіонального розвитку розглядають мале підприємництво як невід’ємну складову регіональних економічних систем, акцентуючи увагу на тих чи інших його функціях у прискоренні регіонального розвитку:

- концепція територіально-виробничих систем, що ґрунтується на необхідності налагодження у регіоні тісних виробничо-економічних зв’язків, підкреслює значення малих підприємств як економічних суб’єктів, що еластичне реагують на зміну ринкової кон’юнктури;

- концепція нової комбінації факторів виробництва Й. Шумпетера, що ґрунтується на постійній зміні факторів виробництва під впливом інновацій, визначає розвиток малого підприємництва головним чинником диверсифікації економіки;

- теорія центр-периферійного регіонального розвитку, яка пояснює відмінності між центральними та периферійними територіями, наголошує, що розвиток малого підприємництва на периферійних територіях дозволяє знизити залежність периферії від центру та послабити гостроту економічних та соціальних проблем;

- згідно неокласичної економічної теорії, яка обґрунтовує необхідність домінування ринкових механізмів регулювання економічних процесів, концентрація великої кількості малих підприємств створює конкурентне середовище в регіоні й таким чином сприяє активізації його розвитку;

- посткейнсіанська теорія регіонального розвитку, акцентуючи увагу на інвестиціях як головному чиннику зростання, виходить з того, що найбільш ефективно використання державних інвестицій може забезпечити сектор малого підприємництва, який, реалізуючи ці інвестиції, створює більше робочих місць, ніж великі підприємства;

- в теорії економічної бази, що поділяє економіку регіону на два сектори: базовий (виконує надрегіональні функції) та вторинний (виробництво внутрішньо регіональних продуктів і послуг) підкреслюється, що малі підприємства здатні використовувати внутрішньо регіональні ресурси, що не рентабельні для великих підприємств;

- концепція сталого регіонального розвитку, яка на сьогодні набуває значного розширення і підтримки згідно якої економічний розвиток повинен підпорядковуватись відповідності соціальним та екологічним стандартам, підкреслює, що малі підприємства володіють високим інноваційним потенціалом спричиняють менший негативний вплив на оточуюче середовище, ніж великий.

Слід відзначити, що всі перераховані функціональні властивості малого підприємництва у забезпеченні економічного розвитку територій на практиці реалізуються одночасно і підтверджують, що його необхідно розглядати як важливий чинник вирішення багатьох регіональних проблем.

Узагальнюючи сучасні теорії регіонального розвитку щодо основних функцій малого підприємництва, слід підкреслити, що головною метою розвитку малих підприємств має бути забезпечення найповнішого використання їхнього ресурсного потенціалу шляхом оптимального поєднання інтересів держави та кожного регіону.

Відповідно до зазначеного, політика розвитку малого підприємництва - це сукупність економічних, правових, організаційно-управлінських рішень, спрямованих на гармонійне поєднання інтересів держави та окремих регіонів, створення сприятливих економічних та правових засад для раціонального використання місцевих ресурсів і виробничого потенціалу. Варто наголосити, що вона має охоплювати такі важливі напрями як економічний соціальний, демографічний, екологічний, поселенський, науково-технічний, а також науково-освітній.

Найважливішим серед означених напрямів безперечно є економічний: спрямований на забезпечення комплексного і збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням наявних трудових ресурсів, науково-технічного потенціалу та можливостей їхнього ефективного використання. Не менш важливим, є соціальний напрям, що означає, що держава буде сприяти розвитку соціальної виробничої структури в тих регіонах, де спостерігається низький рівень соціального забезпечення (перед усім у сільській місцевості). Демографічний напрям державної регіональної політики розвитку малого підприємництва повинен стимулювати якісні зміни демографічної і соціальної структури населення, створювати умови для зменшення смертності та зростання народжуваності, оздоровлення населення.

Екологічний напрям розвитку малого підприємництва охоплює регулювання природногосподарської збалансованості в регіонах і створення сприятливих умов для життєдіяльності населення, раціональне використання рекреаційних ресурсів. Поселенський напрям малого підприємництва спрямований на формування раціональної системи розселення, збереження заселеності сільської місцевості, зростання ролі сільських населених пунктів і, головне, зменшення безробіття та соціальної напруги в пошуку роботи

Науково-технічний аспект розвитку малого підприємництва повинен забезпечувати наступне: розвиток пріоритетних напрямів наукових досліджень, раціональне ресурсоспоживання і природокористування; розробку, засвоєння та широке використання принципово нових конкурентоспроможних машин, технологій і матеріалів, розробку технологій ефективного використання енергоносіїв, сприяння залежності від імпорту.

Щодо реального внеску малих підприємств у розвиток суспільного виробництва України слід зазначити наступне:

По-перше, пройшовши стартовий етап свого становлення на початку 90-х років, мале підприємництво на сьогодні має статус самостійного сектору економіки. Згідно з даними Державного комітету статистики у 2004 було зареєстровано 283398 підприємств, що становить 28,9% від загальної кількості зареєстрованих підприємств в Україні [16, с.83, 329]. Середньорічна кількість найманих працівників на малих підприємствах в 2004 році 1928 тис. осіб, тобто 9,5% від загальної кількості зайнятого населення в цьому році [16, с. 388, 329]. Частка продукції малих підприємств у загальних обсягах реалізованої продукції склала 5,3% [16, с. 33] (табл. 1).

Таблиця 1- Розвиток малого підприємництва в країнах світу.

Показники	Країна					Україна (2004 р.)
	США	Японія	Англія	Німеччина	Франція	
Кількість МП, тис.	19300	6450	2630	2290	1980	283,4
Кількість МП на 1 тис. осіб населення	74,2	49,6	46	37	35	6
Кількість працівників МП, млн. осіб	70,2	39,5	13,6	18,5	15,2	1,9
Частка працівників МП у загальній кількості працюючих, %	54	78	49	46	54	20,2
Частка МП у ВВП, %	50-55	53-55	50-53	50-54	55-62	10

Аналізуючи дані таблиці 1, доходимо до висновку про те, що сьогодні за своїми характеристиками мале підприємництво в Україні ще у десятки разів відстає від розвинених ринкових держав світу та не має вирішального впливу на стан національної економіки. Поки що він виконує лише наступні соціальні функції: створення додаткових робочих місць, пом'якшення проблем зайнятості населення та проблем бідності; сприяння формуванню середнього класу, який є основою соціально-економічних реформ; стимулювання розвитку конкурентного середовища в економіці й обмеження монополізму великих підприємств; розвиток регіонального господарства та ринку з орієнтацією на національні інтереси; загальне оздоровлення суспільства через виховання господарської і ділової культури. Особливого значення в сучасній економіці набувають такі його функції як сприяння вивільненню державного сектора від виробництва нерентабельної для нього дрібносерійної і штучної продукції, сприяння насичення національного ринку й активізація споживчого попиту, формування суб'єктів ринкового середовища.

По-друге, малі підприємства в Україні розвиваються досить стримано. Приріст кількості малих підприємств складав у 2001 році – 7,2%, 2002 – 8,6%, 2003 – 7,5%, а у 2004 році зменшився до 3,9%. Середня кількість найманих працівників на цих підприємствах у 2001 - 2004 рр., трималася на одному рівні і не перевищувала десяти осіб [16, с. 329]. Причинами такого, уповільненого в темпах, розвитку малих підприємств є об'єктивні та суб'єктивні перешкоди вітчизняного походження, а саме: відсутність розвиненої інфраструктури на загальнодержавному та регіональному рівнях; адміністративні обмеження підприємницької діяльності з боку органів місцевої влади; дефіцит обігових та інвестиційних ресурсів; відсутність відповідного підприємницького навчання та адаптованої системи освіти до динамічних змін у бізнес-середовищі та інші.

По-третє, процес становлення та розвиток малих підприємств відбувається нерівномірно за видами економічної діяльності. Так, в 2004 році найбільша кількість малих підприємств зареєстровано в сфері оптової та роздрібною торгівлі (102015, або 35% від загальної кількості). Друга позиція закріпилась за сферою операцій з нерухомістю, здаванням під найм та послуги юридичними особами (52766, або 18,6%). Третя – за сферою промисловості (44118, або 15,6%); четверта – за сферою будівництва (26360, або 9,3%), п'яте місце посідає сільське господарство, мисливство та лісове

господарство (14653, або 5,1%), шосте – транспорт та зв'язок (13584, або 4,8%). На останній шабельці знаходиться сфера освіти (2390, або 0,84%) [16, с. 333].

По-четверте, процес становлення та розвиток малих підприємств в регіонах України відбувається з суттєвою регіональною диференціацією за основними показниками. За кількістю зареєстрованих малих підприємств в 2004 році лідерами є м. Київ (47711 одиниці), області: Донецька (26020), Дніпропетровська (18960), Харківська (18124), Львівська (16191), Одеська (14126), Автономна республіка Крим (10839), Луганська (10267). Найменша кількість малих підприємств зареєстровано у Чернівецькій (3881), та Рівненській(4743) областях. В Кіровоградській області зареєстровано в 2004 році 5450 малих підприємств [16, с.332]. За часткою продукції малих підприємств у загальних обсягах реалізованої продукції ситуація дещо інша. Найвищий рівень – 14,3% - у Чернівецькій області, 13,4% - АРК., 12,8% - Тернопільській, 11,0% - Чернігівській, 10,8% - Кіровоградській, 10,6% - Вінницькій, 10,7% - Сумській, 10,0% - Черкаській. Найнижча частка у Дніпропетровській області – 3,65%, Донецькій – 2,8%, Луганській – 3,9%. [16, с 333].

Для забезпечення кількісного зростання чисельності малих підприємств і перетворення їх в вагомий сектор економіки край необхідним є створення наступних організаційно-економічних передумов розвитку малого підприємництва в Україні:

- подальший розвиток ринкових відносин на теренах України;
- формування класичної ринкової економіки, приватної власності на засоби виробництва;
- забезпечення конвертованості національної грошової одиниці, удосконалення розвитку фінансово-кредитної системи;
- забезпечення можливості ефективних інвестицій;
- створення дієвої системи державних механізмів фінансової та управлінської підтримки;
- сполучення політики стимулювання малого підприємництва з національною економічною і промисловою політикою;
- створення підприємницького „генотипу” (економічна культура, здатність до підприємництва, ризику, комерційної схильності й настанови);
- створення позитивного соціального фону підприємницької діяльності (доброзичливого відношення до підприємств з боку основних верств груп населення).

Для ефективного розвитку малих підприємств слід розробити наступні основні напрямки регулювання розвитку малих підприємств, особливо фінансового спрямування:

- прямого державного фінансування (цільове безповоротне фінансування, цільове безкоштовне субсидювання, державне замовлення, пільгове оподаткування, звільнення від окремих видів податків);
- пряме державне кредитування (прямі гарантовані позики, пільгове державне кредитування, створення пільгових умов при одержанні кредитів, формування державних кредитних ліній);
- недержавного кредитування (пільгове кредитування комерційними банками й іншими фінансовими небанківськими установами: фондами підтримки підприємництва, товариства взаємного фінансування тощо, міжнародна фінансова допомога);
- державні гарантії кредитів (гарантування і страхування кредитів малим підприємствам за рахунок засобів державного фонду або участі держави у недержавних гарантійних фондах, надання резервних гарантій гарантійним фондом);

- недержавне гарантування кредитів (гарантування і страхування кредитів малого підприємства за рахунок засобів недержавних фінансових установ або їх об'єднань шляхом створення гарантійних фондів (у тому числі товариства взаємного гарантування));

- подальшому розвитку малого бізнесу в нашій країні на сучасному етапі будуть сприяти розроблення і застосування альтернативних систем оподаткування.

Важливим резервом активізації розвитку малих підприємств є зміщення акцентів з загальнодержавного рівня управління на регіональний. Це вимагає розробки ефективних механізмів управління на регіональному рівні.

Нормативно-правове забезпечення на регіональному рівні включає дотримання норм та положень, що закріплені у законодавчому порядку. Базою законодавчого регулювання є чинне законодавство стосовно підприємницької діяльності.

Основними методами адміністративних методів регулювання у регіонах є реєстрація, ліцензування, контролювання. На регіональному рівні ліцензії видають обласна державна адміністрація та районні державні адміністрації.

До економічних методів, які можуть бути застосованими на регіональному рівні належать: державне замовлення, пільги в оподаткуванні, пільгові кредитні ставки, гарантії тощо.

Між регіональними органами управління та суб'єктами малого підприємництва існує прямий та зворотній зв'язок. За допомогою прямого зв'язку здійснюється цілеспрямований вплив органів влади на малі форми господарювання, в свою чергу реструктуризація, реінжиніринг малих підприємств (зворотний зв'язок) впливає на економіку району.

Виходячи із певної сукупності мети, функцій, методів, форм регіонального управління можна скласти модель управління малим підприємством, яка охопить наукові підходи до управління, форми та інструменти підтримки малого підприємництва, суб'єкт управління, аналіз розвитку малого підприємництва та зовнішнього середовища його функціонування, об'єкт управління [8].

Процес управління розвитком малого підприємства включає: аналіз стану та розвитку малого підприємництва регіону; розробку регіональної програми розвитку малого підприємництва; прийняття управлінських рішень; контроль за виконанням управлінських рішень [12].

В цілому управління малим підприємством на регіональному рівні є більш ефективним саме через те, що регіональні структури влади краще володіють проблемами, з якими стикаються при здійсненні своєї діяльності малі підприємства. Вони мають можливість проводити всі заходи більш адресно з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку суб'єктів малого підприємництва.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що сектор малого бізнесу в Україні поки що не відіграє в національній економіці такої важливої ролі, як в економічно розвинених країнах і не розвивається достатньо енергійно для того, щоб забезпечити динамічне нарощування власного потенціалу та загальне поліпшення економічної ситуації в країні. Можна виділити чотири найгостріших проблеми розвитку малого бізнесу: високий тягар оподаткування; обмеженість або повна відсутність матеріально-фінансових і кредитних ресурсів; наявність перешкод на шляху розвитку малого підприємництва та відсутність дієвої державної підтримки малих підприємств. Ефективне управління малого підприємства у регіоні складається із створення сприятливих умов для його розвитку відповідно до цілей та завдань регіону. Основним засобом реалізації управління розвитком малого бізнесу має стати регіональна програма, в якій повинні знайти відображення не тільки основні напрями реалізації

програми вищого рівня, а й конкретизація її завдань. Її особливістю повинна бути ув'язка із програмою соціально-економічного розвитку регіону за рахунок створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва.

Список літератури

1. Концепція державної регіональної політики: Затверджена Указом Президента України № 341/2001 від 25.05.01.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436 – IV, ст. 63.
3. Баб'як М.М. Розвиток малого та середнього підприємництва у регіоні // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №12. – С. 77 – 84.
4. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії та практики. – 2-ге вид. – К.: Знання, КОО, 2003.
5. Варналій З. С., Павлюк А.П. Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку: стан та перспективи // Актуальні проблеми економіки. – 2004. - №4.- С. 64-73.
6. Вороніна Л.І. Державна підтримка малого бізнесу в системі трансформаційної економіки України // економічні реформи сьогодні. – 2003. - №28. – С. 31-34.
7. Долгоруков Ю., Кусман О. Про розвиток малого підприємництва // Економіка України. – 2005. – № 12. – С. 11-18.
8. Інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали до парламентських слухань за порядком денним „Проблемні питання розвитку підприємництва в Україні: регуляторна політика держави та заходи щодо підтримки малого та середнього бізнесу” (14 травня 2003 року). – К., 2003.- 34 с.
9. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е., Медяник В.Ю., Назаров В.В. Малий бізнес: стійкість та компенсаторні можливості. – К.: Лібра, 2003.
10. Кранова В.В., Жнякин Б.А. Малое предпринимательство: проблем развития // Труды региональной научно-практической конференции „Стратегия управления социально-экономическим развитием региона на период до 2010 г.” – Донецк: ИЭПИ НАН Украины.- 2000. – С. 69-75.
11. Купченко І.М. Державне сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва в Україні// Актуальні проблеми економіки. – 2004. - №4.- С. 89-96.
12. Методичні рекомендації щодо формування і реалізації регіональних програм розвитку малого підприємництва / Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва. – www.dkpr.gov.ua.
13. Мордвінов О., Погрібняк М.А. Рейтинг регіонів за розвитком малого підприємництва як критерій оцінки діяльності органів державної влади/ Економіка та держава. – 2005. – №3. – С. 54-60.
14. Розвиток підприємництва в Україні . – К.: Нора-друк, 2003.
15. Смовженко Т.С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва: Монографія/ Інститут регіональних досліджень НАН України. - Львів: видавництво ЛБУ НБУ, 2001.- 464 с.
16. Статистичний щорічник України за 2004 рік / За ред. Осауленка О.Г.; Держкомстат України. – К.: Консультант, 2005. – 591 с.
17. Ульяницька О.В., Акаєв А.І. Визначення оптимально кількості суб'єктів малого бізнесу в регіоні// Економіка, менеджмент, підприємництво. – 2003. - №11.- С. 215-225.
18. Ульяницька О.В, Зайцев С.І. Методика визначення оптимальної структури малого бізнесу в регіоні// Актуальні проблеми економіки. – 2005.- №7.- С. 95-100

В статье исследуется состояние развития малых предприятий в Украине и основные направления улучшения управления развитием малым предпринимательством на региональном уровне.

In the article development status of small enterprises is explored in Ukraine and basic directions of improvement of management by development by the small enterprise at regional level.